VASILE PAVEL

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN PE REGIUNI – BASARABIA, BUCOVINA DE NORD, TRANSNISTRIA. RECONSIDERĂRI, SARCINI, MODALITĂŢI DE CARTOGRAFIERE

Printre sarcinile de stringentă importanţă pe care şi le asuma Muzeul Limbii Române, prin programul întocmit de Sextil Puşcariu, amintim „strângerea şi prelucrarea ştiinţifică a materialului lexical al limbii române din toate timpurile şi *din toate regiunile locuite de români*"[1]. Este bine ştiut că în cadrul Muzeului Limbii Române direcţiile de cercetare, preconizate de Sextil Puşcariu, s-au desfăşurat în jurul a două lucrări colective de mare prestigiu: *Dicţionarul limbii române* şi *Atlasul lingvistic român*.

Bogata tradiţie românească în domeniul elaborării de atlase lingvistice, azi unanim recunoscută pe plan internaţional, s-a concretizat prin întocmirea a două atlase generale (WLAD, ALR) şi a mai multor atlase regionale (NALR).

Pe de altă parte, cercetările dialectale realizate în România sunt valorificate într-o serie de monografii, cursuri de dialectologie, volume de texte dialectale şi glosare regionale, în publicaţiile „Fonetică şi dialectologie", „Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice şi Dialectologice" etc. Un loc aparte la acest capitol îl ocupă *Tratatul de dialectologie românească*, reprezentând, aşa cum s-a arătat în *Prefaţa* acestei lucrări, afirmarea decisivă a actualei generaţii de dialectologi români la progresul general al ştiinţei româneşti din ultimii ani[2].

Pentru Bucovina de Nord şi Basarabia, WLAD include 71 de localităţi, ALR, partea I – 47, ALR, partea a II-a – 8. Regretăm nespus de mult că preţioasele materiale dialectale colectate de Emil Petrovici pe baza *Chestionarului ALR II*[3] în

[1] DR, I, 1920, p. 3. Citat după Magdalena Vulpe, *Sextil Puşcariu şi dialectologia*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 3, p. 240.

[2] *Tratat de dialectologie românească.* Coordonator: Valeriu Rusu, Craiova, 1984, p. 7.

[3] *Chestionarul Atlasului lingvistic român II*, elaborat în cadrul Muzeului Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Puşcariu, de Emil Petrovici şi editat, în cadrul Institutului de Lingvistică

satele din Basarabia și Bucovina de Nord n-au fost publicate în ALR II, serie nouă, vol. I-VII (1957-1972).

Încă de la înființarea în 1956 a sectorului de dialectologie în cadrul Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei moldovenești a Academiei de Științe a U.R.S.S., principalul obiectiv științific pentru dialectologii de la Chișinău a fost lucrul în vederea elaborării *Atlasului lingvistic moldovenesc* (ALM). Eforturile de ani de zile depuse de către cercetătorii graiurilor românești din U.R.S.S. la colectarea și cartografierea unui autentic material dialectal s-au soldat cu publicarea a două volume ale ALM (ambele a câte două părți), cu un număr total de 1035 de hărți[4].

Atlasul lingvistic moldovenesc rămâne până în prezent principala lucrare de geografie lingvistică elaborată de colectivul de dialectologi de la Academia de Științe din Chișinău. Volumele editate s-au bucurat de o înaltă apreciere din partea specialiștilor din U.R.S.S. și de peste hotare[5], chiar dacă aproximativ jumătate din materialul acumulat pentru ALM a rămas necartografiat. Oricum, credem că ne-am apropiat astăzi de cunoașterea mai aprofundată a graiurilor limbii române din fosta U.R.S.S. grație acestui atlas și, de asemenea, datorită publicării unei serii de monografii, în care sunt abordate probleme de fonetică[6], lexicologie[7], morfologie, morfosintaxă, sintaxă[8] și antroponimie[9], a câtorva volume de texte dialectale[10], a unui dicționar dialectal[11], a două manuale de dialectologie[12], precum și a mai multor studii și articole[13]. Cele mai multe

și Istorie Literară, de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad. Coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, 1988.

[4] *Atlasul lingvistic moldovenesc*. Întocmit sub conducerea lui Rubin Udler. Vol. I, partea I, *Fonetica*, de Rubin Udler. Partea a II-a, *Fonetica*, de Rubin Udler, *Morfologia*, de Vasile Melnic, Chișinău, 1968. Vol. II, partea I, *Lexicul*, de Victor Comarnițchi, Chișinău, 1972. Partea a II-a, *Lexicul*, de Vasile Melnic și Vasile Pavel, Chișinău, 1973.

[5] Vezi S. B. Bernștein, G. P. Klepikova, în „Voprosy jazykoznanija", 1969, nr. 5, p. 120-126; P. Lăzărescu, Victorela Neagoe, în *Omagiu lui Iosif Constantin Drăgan*, Roma, 1978, vol. II, p. 107-123 etc.

[6] R. I. Udler, *Moldavskije govoryj Černovickoj oblasti... Konsonantizm*, Chișinău, 1964; idem, *Dialektnoe členenije moldavskogo iazyka*, I-II, Chișinău, 1976.

[7] Vasile Pavel, *Terminologia agricolă moldovenească*, Chișinău, 1973; idem, *Leksičeskaja nominacija*, Chișinău, 1983; V.V. Corcimari, *Moldavskaja pastušeskaja terminologhia*, Chișinău, 1989; V. C. Zagaevschi, *Studii de gramatică dialectală comparată*, Chișinău, 1990.

[8] Vasile Melnic, *Elemente de terminologie dialectală*, Chișinău, 1976; V.C. Zagaevschi, *Studii de gramatică dialectală comparată*, Chișinău, 1990.

[9] A. N. Dumbrăveanu, *Moldavskaja dialektnaja antroponimija*, Chișinău, 1982.

[10] *Texte dialectale*, vol. I-III, Chișinău, 1969-1987.

[11] *Dicționar dialectal*, vol. I-V. Red. resp. R.I. Udler, Chișinău, 1985-1986.

[12] R. I. Udler, V. C. Pavel, V. A. Comarnițchi, V. F. Melnic, A. P. Evdoșenco, G. M. Gogin,

cercetări întreprinse de către dialectologii basarabeni și bucovineni în ultimele decenii se completează reciproc și tratează fenomenele de limbă cu referire la întregul cadru geografic cuprins în *Atlasul lingvistic moldovenesc*.

Există, însă, multe motive care îi fac pe cercetătorii graiurilor populare să alcătuiască atlase lexicale de mare extindere sau să sporească cu mult numărul de hărți lexicale într-un atlas sau altul. Un motiv ar fi următorul: hărțile lexicale, cel puțin sub aspectul manifestării pe teren a trăsăturilor comune și divergente, probează cu certitudine că doar o parte nu prea mare de arii lexicale elementare se suprapun și coincid, formând o serie de arii complexe, delimitate prin mănunchiuri de izolexe. Nici nu poate fi altfel, dacă ne gândim la adevărul afirmat de un mare lingvist, că fiecare cuvânt își are destinul său. Deosebirile lexicale sunt cele mai numeroase și mai variate. Liniile ce delimitează fenomenele fonetice[14] – izofonele –, dimpotrivă, manifestă o regularitate cu mult mai evidentă în comparație cu izolexele. De aceea o interpretare exhaustivă a datelor lexicale în perspectiva geografiei lingvistice trebuie să se sprijine pe un număr considerabil de hărți lingvistice privitoare la cele mai diverse domenii de activitate umană, fenomene etc. Necesitatea unei asemenea oglindiri ample cartografice se află în strânsă corelație cu un șir de factori gnoseologici și ontologici.

Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, Bucovina de Nord, Transnistria (abreviat: ALRR. *Bas. Bucov. Transn.*) reprezintă o continuare directă a *Atlasului lingvistic moldovenesc* (Chișinău, 1968-1973), reluând, sub un titlu revăzut și după un interval de aproape două decenii, publicarea în mai multe volume a unui prețios material lexical, care urmează să fie valorificat pentru prima dată în hărți de atlas. Apariția primului volum al ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* este planificată pentru anul 1993. Articolul de față are la bază unele idei expuse în introducerea noastră la ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* I.

Modificarea titlului a fost făcută din mai multe motive, pe care vom încerca să le dezvăluim în continuare.

Din cuprinsul rezumativ al vechii intitulări a ALM ar trebui să înțelegem că adjectivul *moldovenesc* se referă la noțiunea de subdialect moldovean, adică la un cadru lingvistico-geografic în exclusivitate moldovenesc. În realitate, atlasul reprezintă nu unul, ci două tipuri mai importante de individualități dialectale românești – moldovean și maramureșean.

Dialectologia moldovenească, Chișinău, 1976; M. Purice, V. Zagaevschi, I. Ciornîi, *Curs de dialectologie română*, Chișinău, 1991.

[13] În afară de cei de mai sus, au mai fost semnate de V. Sorbală, Gr. Grinco, I. Popescu etc.

[14] Vezi Vasile Pavel, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria*, vol. I. *Fierăria meșteșugărească. Tâmplăria*, Chișinău, 1993.

Este adevărat că lucrarea înfăţişează cu absolută preponderenţă particularităţile dialectale moldoveneşti, relevante, propriu-zis, pentru partea de est a Moldovei istorice şi pentru graiurile moldoveneşti vorbite în medii alogene, cum sunt cele din sud-estul Ucrainei, Caucaz şi din partea asiatică a fostei U.R.S.S. Dar nu este mai puţin important să se ţină cont de faptul că reţeaua atlasului în cauză include câteva puncte din extrema de nord a Maramureşului (pct. 1-4, reg. Transcarpatică a Ucrainei). În principiu, nu importă extensiunea geografică a acestui grup de graiuri, ci trăsăturile deosebitoare destul de pronunţate ale lor, graiuri ce ţin de subdialectul maramureşean ca sistem lingvistic clar individualizat în cadrul dacoromânei. Maramureşul, cu un rol însemnat în înflorirea culturii româneşti, n-a putut fi numai „un receptacol depersonalizat" pentru particularităţile „vecinilor" de grai, ci şi-a adus din plin contribuţia la îmbogăţirea şi nuanţarea limbii române[15]. Or, tocmai o atare „depersonalizare" a avut loc relativ la numele adevărat al materialului lingvistic, colectat de dialectologi din localităţile Apşa de Jos, Slatina, Biserica Albă şi Apşa de Mijloc (respectiv denumirile oficiale de azi: Dibrova, Solotvina, Belaia Ţerkovi, Sredne Vodeanoe), din vecinătatea Tisei şi a Sighetului, material depozitat în ALM.

La confruntarea titlurilor: *Atlasul lingvistic român/Atlasul lingvistic moldovenesc,* pe cititor (în special pe cititorul de azi din Republica Moldova) îl poate uşor deruta opoziţia creată între cuvintele *român/moldovenesc.* În uzul terminologic sau, altfel spus, în cadrul microsistemului „denumiri de atlase" lipsesc titluri, să zicem, de tipul *atlas lingvistic bănăţean* sau *atlas lingvistic maramureşean,* cu care sintagma *atlas moldovenesc* s-ar fi aflat în raporturi fireşti de unităţi lexicale omogene. Acesta este un alt motiv pentru a elimina termenul *moldovenesc* din titlul vechi, determinativ care uşor poate fi identificat cu glotonimul „limba moldovenească"[16], denominaţie folosită multă vreme în R.A.S.S. Moldovenească şi în R.S.S.M. unională sub presiunea ideologiei de odinioară, cu scopul de a opune limba băştinaşilor din acest ţinut limbii române. S-o recunoaştem, s-au făcut nu puţine încercări de a exploata datele oferite de vorbirea dialectală în scopul de a-i atribui acesteia statutul unei limbi deosebite. Or, separarea mijlocului de comunicare din Republica Moldova într-o unitate aparte de limbă, deosebită de cea română, bazată pe particularităţile dialectale

[15] Magdalena Vulpe, *Subdialectul maramureşean,* în *Tratat de dialectologie românească,* p. 349.

[16] Întru confirmarea unei asemenea suspiciuni nu excludem referinţele care ar putea fi făcute la denumirea cu adevărat tendenţioasă, pleonastică şi reprobabilă a chestionarului ALM (de altfel, un chestionar bun): *Chestionar pentru colectarea materialului în vederea alcătuirii Atlasului lingvistic al limbii moldoveneşti.* Redactat de R.I. Udler, V.S. Sorbală, V.A. Comarniţchi, V.F. Melnic şi R.G. Piotrovski, Chişinău, 1960.

ale vorbirii moldoveneşti, este cel puţin inconsistentă[17].

Credem că titlul *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, Bucovina de Nord, Transnistria* poate fi calificat drept mai potrivit şi din consideraţii de ordin tradiţional, în sensul respectării sistemului de denominaţie al celorlalte atlase lingvistice regionale româneşti. Prin aceasta, punem în evidenţă faptul că ALRR *Bas. Bucov. Transn.* (respectiv ALM) face parte din seria acestor atlase regionale.

Încă în etapa incipientă a elaborării ALM, iniţiatorii lui au afirmat că au conceput lucrarea respectivă ca pe un atlas regional faţă de *Atlasul lingvistic român* – atlas general (zonal)[18]. Multe întrebări cuprinse în chestionarul ALM sunt preluate din *Chestionarul ALR*. Problemele pe care şi le-a asumat ALM în foarte multe privinţe sunt sugerate de analiza hărţilor ALR. Atlasul şi celelalte lucrări dialectologice elaborate în republică se integrează totalmente în cercetările de dialectologie şi geografie lingvistică românească.

Sarcinile generale ale ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* sunt aceleaşi ca şi ale ALM: a completa şi a aprofunda cunoştinţele noastre despre graiurile limbii române de pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice pe baza anchetelor efectuate după o programă unică (=după chestionarul ALM), a preciza izoglosele şi ariile anumitor fenomene de limbă prin explorarea unei reţele mai dese de puncte faţă de WLAD şi ALR etc. Asemenea obiective ţin de concepţia atlaselor regionale.

Titlul precizat al atlasului indică rezumativ trei regiuni de bază: Basarabia (provincie istorică dintre Prut şi Nistru, de la Marea Neagră şi până la Hotin), Bucovina de Nord (parte a provinciei istorice Bucovina) şi Transnistria. Lucrarea însă mai include un şir de localităţi din regiunea Transcarpatică (pct. 1-4), ţinutul Herţa (pct. 14, 18, 20) din sud-estul Ucrainei, Caucaz şi din partea asiatică a fostei U.R.S.S.

Reţeaua este de 240 de puncte, inclusiv 163 – în Ucraina (regiunile Cernăuţi, Odesa, Transcarpatică, Nikolaev, Kirovograd, Dnepropetrovsk, Zaporojie, Doneţk, Lugansk), 16 – în Federaţia Rusă (ţinuturile Krasnodar şi Primorie, regiunea Omsk), 1 – în R.A. Abhazia, 2 – în Kazahstan şi 1 – în Kârgâzstan. Câteva localităţi reprezintă graiurile ucrainean (pct. 49), rusesc (pct. 52), ţigănesc (pct. 124), găgăuz (pct. 181) şi bulgar (pct. 204).

---

[17] Silviu Berejan, *De ce glotonimul* ***moldovenesc*** *nu poate concura cu glotonimul* ***român*** *cu aplicare la limba literară*, în „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară", 1990, nr. 6, p. 32-35.

[18] R. G. Piotrovskij, *Nekotorye teoretičeskije voprosy Moldavskogo lingvističeskogo atlasa*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan la 70 de ani*, Bucureşti, 1958, p. 677; V. A. Lisicki, *Problemy vocalizma v Moldavskom lingvističeskom atlase, ibidem*, p. 520. A se vedea, de asemenea, R. Udler, *Atlasul lingvistic moldovenesc*, în *Atlasul lingvistic moldovenesc: Articole introductive. Anexe*, vol. I, Chişinău, 1968, p. 11.

Ancheta a fost efectuată nemijlocit pe teren între anii 1957 și 1965, în timpul expedițiilor dialectologice de sezon.

În esență harta de bază (topografică) a rămas intactă. ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* va fi un atlas lexical.

Sarcinile specifice ale ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* ca atlas lexical constau în căutarea și aplicarea unor procedee tehnice adecvate de cartografiere, care, pe de o parte, fac să sporească informația oferită despre lexicul popular, în special despre sursele de îmbogățire și procedeele de creare a cuvintelor și denumirilor în general, iar, pe de altă parte, vor înlesni, la citirea hărților, informarea imediată asupra varietății și repartiției în spațiu a unităților de denominație.

Hărțile ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* capătă în acest fel o orientare onomasiologică. Reliefarea tipurilor de denumiri, a varietăților acestora prin aplicarea unor anumite tehnici de cartografiere a lexemelor (a se vedea în continuare) oferă informații prețioase pentru teoria denominației.

Alte reconsiderări și sarcini de principiu ale ALRR. *Ban. Bucov. Transn.* țin de adoptarea transcrierii fonetice, bazată pe alfabetul latin și comună deci cu sistemul de transcriere fonetică al ALR și NALR.

Hărțile ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* reflectă răspunsurile înregistrate cu referire la tâmplărie, fierărie, prelucrarea cânepei, țesut, îmbrăcăminte, încălțăminte, pomicultură, viticultură, apicultură, păstorit, fenomene ale naturii și la un șir de alte domenii. Secția de dialectologie planifică editarea a șase-șapte volume, fiecare dintre ele cuprinzând aproximativ câte o sută de hărți, urmate de un șir de planșe cu material necartografiat.

Volumul I al ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* include 102 hărți lexicale și o serie de planșe cu material necartografiat referitor la fierărie și tâmplărie.

Materialul pentru sfera semantică „Meserii" din ALRR. *Bas. Bucov. Transn.*, vol. I a fost adunat de Vitalie Sorbală, Vasile Pavel, Nicolae Bilețchi și Rubin Udler.

Colectivul de dialectologie de la Institutul de Lingvistică din Chișinău a acceptat ideea pregătirii hărților pentru ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* pe bază de simboluri[19].

Se știe că în geografia lingvistică există două direcții metodice mai răspândite de prezentare a datelor dialectale sub formă de hărți lingvistice: metoda (sau procedeul) înscrierii cuvintelor (1) și cea a folosirii semnelor convenționale, inclusiv a izogloselor, a hașurii etc. (2).

[19] Problema dată a fost examinată în cadrul secției de dialectologie încă în anul 1981. Drept urmare, autorul lucrării de față a avut obligația de a proceda la o pregătire corespunzătoare și la alcătuirea primului volum din atlasul la care ne referim. În procesul analizei procedeelor propuse pentru cartografiere și al elaborării hărților, subsemnatul a beneficiat de sugestii prețioase venite din partea colegilor de la secție.

Introducerea simbolurilor implică un anumit nivel de abstractizare în cartografie[20] și impune o prelucrare și o analiză prealabilă meticuloasă a faptelor menite cartografierii[21]. Ele urmează să fie examinate în funcție de sarcinile și scopurile pe care le urmărește fiecare atlas în parte.

Este lesne de înțeles că hărțile alcătuite cu ajutorul simbolurilor au avantajul de a evidenția cu mai multă claritate ariile de răspândire a fenomenelor. Lectura rapidă și informarea imediată asupra repartiției acestora, precum și formatul, de obicei, mic al hărților fac ca atlasul să fie comod la consultare. Cele spuse aici se raportează și la ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* Ca și în cazul procedeelor de înregistrare a răspunsurilor pe teren[22], mijloacele tehnice moderne și metodele inovatoare de cartografiere a datelor dialectale, diferite de la o etapă la alta, de la o școală la alta, nu tind să le nege pe cele tradiționale ca necorespunzătoare sau depășite, ci, mai degrabă, le completează.

ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* îi corespunde o sistematizare proprie a cartogramelor. Semnele convenționale (conturul cerculețului, cerculețul înnegrit pe jumătate, conturul cerculețului intersectat la jumătatea lui cu o linie etc.) pentru ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* se aleg în dependență de anumite tipuri de denumiri.

Sub raportul structurii sale, vocabularul graiurilor descrise constă din trei tipuri mai însemnate de unități denominative: cuvinte primare, cuvinte derivate și îmbinări de cuvinte.

1. În linii mari, prima categorie coincide cu fondul de unități lexicale moștenite și de cuvinte împrumutate din alte limbi. De aceea toate cuvintele din atare straturi etimologice, indiferent de felul de percepere a structurii lor în prezent de către vorbitori (de fapt, de către cercetător), convențional formează pentru cartografiere un grup aparte de unități lexicale. Asemenea răspunsuri primite de la informatori sunt redate pe hărți cu ajutorul unor semne ca O ▲ ■ ◆ ▬ ▮ ◆ ♦ etc.

Pentru tipul respectiv de denumiri prin conturul cerculețului pe hartă e reprodus, de obicei, cuvântul (dialectal sau literar) care indică cea mai largă arie geografică. Toate celelalte simboluri, folosite succesiv în ordinea arătată mai sus, sunt înnegrite în întregime. În acest fel se obține un contrast vădit între cuvântul cu cea mai mare arie de răspândire și celelalte zone de repartiție a

---

[20] T. V. Nazarova, *O kartografirovanii kompleksnyh lingvističeskih edinic*, în *Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas: Materialy i issledovanija*, 1971, Moscova, 1974, p. 62.

[21] După părerea unor lingviști, prima metodă, privită în linii mari, nu presupune o prelucrare propriu-zisă a materialului. Vezi S. Uteșenîi, *K sistematizacii znakov v lingvističeskom kartografirovanii*, în *Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas: Materialy i issledovanija*, 1974, Moscova, 1976; p. 5; T.V. Nazarova, *op. cit.*, p. 61-62.

[22] Cf. *Tratat de dialectologie românească*, p. 13.

elementelor lexicale din primul tip de denumiri. Conturul cerculeţului sau semnele complet înnegrite servesc deopotrivă şi pentru reflectarea pe hartă a unităţilor de denominaţie de provenienţă neclară şi a unor creaţii pe teren propriu cu forma (motivarea) atenuată (de exemplu: *cordenci* „zăvor la sulul din urmă de la stative", *coditură* „canură", *tâmplar* „iconostas").

2. Pentru reproducerea derivatelor, formate pe teren propriu şi cu forma internă sesizabilă (de exemplu: *următor, locar, însemnar, zgârâiac* „punctator de făcut semne pe fier, chernăr"), se recomandă a fi folosite simbolurile (triunghiul, pătrăţelul etc.) semiînnegrite ale inventarului de figuri geometrice, notat deja mai sus. De pildă: ◒ ▲ ⬓ ⬘ etc.

3. Îmbinările de cuvinte (şi denumirile perifrastice în general) sunt cartografiate prin mijlocirea următoarelor variante ale simbolurilor: ⊖ ◑ ⊘ ⦸ sau ▲ ▲ ▲ etc. De exemplu: O cléşti, ⊖ cléşti di rúfi; ▲ clapáŝ; ▲ clapáŝ di ŝibotăriịi, ▲ clapáŝ di ĉizmăriịi.

La cartografiere, derivatul însoţit de determinative se propune a fi plasat la categoria îmbinărilor de cuvinte.

În ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* îşi vor găsi reflectare toate tipurile de îmbinări de cuvinte, înregistrate în graiurile cercetate.

4. Cuvintele cu accentuări specifice (stóler – stolér „tâmplar"), variantele morfologice (kernî, kern „chernăr"), unele fonetisme izolate (zubílî, zubrílî „daltă de tăiat fier") sunt redate prin conturul aceloraşi semne, dar cu elemente de haşură: ⊜ ◍ ⊟ ▥ etc.

În legendă unităţile lexicale sunt date în transcriere fonetică.

Comentariul hărţii lexicale cuprinde următoarele elemente mai importante:
- procedeul chestionării şi formularea întrebării;
- corelaţia cu hărţile similare din alte atlase ale limbilor romanice şi slave;
- denumirile realiei respective, redate în transcriere fonetică.

Răspunsurile vor fi însoţite de explicaţiile informatorilor şi de unele comentarii ale anchetatorilor sau alcătuitorului hărţii. Aceste observaţii privesc întrebuinţarea cuvântului de către bărbaţi sau femei, tineri sau bătrâni, specialişti sau nespecialişti, sensul şi aprecierea stilistică sau afectivă a cuvântului, informaţii cu caracter etnografic, semnul de referinţă la desen etc.

Spre deosebire de ALM, ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* aplică sistemul de transcriere fonetică al ALR şi NALR. Este o necesitate determinată de logica lucrurilor şi de echitatea ştiinţifică. Grafia rusă, pusă la baza transcrierii fonetice a ALM, făcea să fie îngreuiată cu mult raportarea la celelalte atlase lingvistice romanice – naţionale (generale) şi regionale – a materialului cuprins în această lucrare fundamentală. Revenirea, în Republica Moldova, la grafia latină,

recunoaşterea unităţii limbii române de pe ambele părţi ale Prutului şi de pretutindeni au implicat posibilitatea folosirii în mod legitim a unui sistem unic de transcriere fonetică în ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* şi ALR. În felul acesta, rezultatele cercetărilor ştiinţifice, cuprinse în ALRR. *Bas. Bucov. Transn.*, vor putea intra mai uşor în circuitul de valori spirituale ale lumii romanice şi internaţionale.

Dialectologii au demonstrat nu o singură dată că „continuitatea şi discontinuitatea" s-au aflat într-o vie şi permanentă conlucrare în vederea realizării fizionomiei limbii române. Divergenţele în vocabular sunt de cele mai multe ori nişte consecinţe ale influenţelor străine. Graiurile moldoveneşti de la răsărit de Prut împrumută nespus de mult din vorbirea rusă şi ucraineană. Împrumuturile afectează chiar şi procesul de formare a cuvintelor noi prin mijloace proprii. Are loc un proces intens de substituire a cuvintelor tradiţionale cu elemente lexicale împrumutate. La consultarea ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* cititorii vor putea observa cu uşurinţă asemenea procese.

Dar ceea ce trebuie să remarcăm mai mult este că atlasul elaborat la Chişinău, împreună cu celelalte atlase româneşti, demonstrează, în ansamblu, unitatea limbii române, expresie a unităţii şi viabilităţii românismului pe întreg arealul romanic nord-dunărean[23].

În baza unui anumit număr comun de întrebări cu ALR şi NALR, ALRR. *Bas. Bucov. Transn.* oferă cercetărilor un preţios material comparabil pentru descrierea dacoromânei vorbite.

Institutul de Lingvistică
al Academiei de Ştiinţe a Moldovei
Chişinău, str. 31 August 1989, 82

[23] Maria Marin şi Ion Ionică, *Atlasul lingvistic român, document al unităţii limbii române*, în „Anuarul Institutului de cercetări etnologice şi dialectologice", Seria A, nr. 5, Bucureşti, 1983, p. 34-51; Valeriu Rusu, *Unitatea de grai, expresie a unităţii naţionale a tuturor românilor*, *ibidem*, p. 92-101.